

використовувалися раніше, маніпулювати свідомістю суспільства, приховувати від нього будь-яку інформацію, або ж дозувати її.

Література:

1. Євсейцева О. С. Аналіз медійного ринку України / О. С. Євсейцева, Г. М. Собцева. // Ефективна економіка. – 2016. – № 5. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_5_45.
2. Лизанчук В. Феномен невмирущості нації // Наукові записки АН ВШ України. – 2004. – Вип. 6, 9-29. – С. 74-81.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-042-1-27>

ІДЕОЛОГІЯ В МЕЛОДРАМІ: ТЕЛЕСЕРІАЛ «САГА»

Яблонський М. Р.

*старший викладач кафедри соціальних комунікацій
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Беззаперечним є вплив телепродукції на широку аудиторію, тим більше, коли мова йде про жанри художнього фільму. Телесеріал як зразок масової культури займає особливе місце, адже, будучи тривалим у часі й залучаючи різну за віком та ідейними й естетичними вподобаннями аудиторію глядачів, має перспективу широкого резонансу. Оцінка може бути полярно протилежною не лише через різні засади. І пересічний глядач, і фаховий критик (і не тільки мистецтвознавець, бо літературознавець оцінить сценарій (а часто основою слугує художній твір), мовознавець – лінгвістичні аспекти, історик та політолог – відповідність духу часу, психолог – конфліктні ситуації, поведінкові типи, презентовані героями, специфіку сприйняття глядачами, медіазнавець із врахуванням цих думок у комплексі простежить соціокультурні та ідеологічні процеси в комунікативному ключі) розглядають явище ще й з огляду на свій життєвий досвід.

Об'єктом нашої уваги є телесеріал «Сага» (2020; автори сценарію: Т. Гнедаш, І. Чернова, Н. Нікішина, за участю С. Бургели; режисер – Д. Лактіонов; 12 серій). Предмет дослідження – специфіка реалізації ідеологічних завдань у мелодрамі.

Задум телесеріалу «Сага», думається, був глобальним – кризь родинну історію Козаків показати історію України, залучаючи здобутки історії повсякденності як одного з напрямів історичної науки. Видається слушною думка Р. Харчук, що «назва серіалу [...] мала б бути «Українська сага», або «Сага про Козаків», або просто «Історія родини Козаків», а вийшла «Сага Х'», адже і промовисте прізвище Козак, і історія українського роду й очікувана тяглість української національної традиції засадничо мають такий потенціал. Однак український вимір серіалу має лише атрибутивний характер (прізвища, топоніми), навіть антропологічно в актора героя Микити Козака відсутні українські риси [1]. У радянський період презентовано позбавлений національних рис образ чесного й самовідданого працівника чи то в лікарні, чи то на службі у всюдисущого КДБ.

Ідеологічний вимір фільму обіймає історичні випробування від подій Першої світової війни до подій Революції гідності. На кожне покоління родини припадає війна. Перевіркою на людяність героїв є голод, сталінізм, економічна криза...

Чи не найбільше подієвого часу присвячено сталінській добі – і воєнного, і післявоєнного.

На передньому плані – проблема антисемітизму. Розстріли в Бабиному Яру подаються тільки як явище Голокосту. Винятком у загальній концепції, що тільки підтверджує закономірність, є епізод, у якому українська жінка врятувала єврейського хлопчика, назвавши його своїм внуком. Після війни на тлі справи радянських єврейських лікарів, звинувачених у вбивстві високопосадовців, відтворено сприйняття пересіченими громадянами (антисемітські погляди жінки, яка хоче, щоб пологи приймав Наум Маркович) та арешт відомого київського лікаря Веленського Наума Марковича (лікар Богдана Козак тоді сказала своєму братові Олександрю, який був органах МДБ, що зараз радянська влада нічим не відрізняється від фашистської, бо і ті, і ті знищують євреїв. Може, й могла так думати людина, в життєвій долі якої – втрата 1938 р. коханого Михайла Яременка, що вірою й правдою служив радянській владі, утверджуючи її ідеали в небі Іспанії, а потім – на фронті продовольчому. А в 1944 р. заарештували брата Сергія, звинувативши в допомозі бандерівцям; інкримінували шпionаж, був засуджений до розстрілу; і тільки самопожертва Олександра (шлюб з нелюбою дочкою генерала) змінила смертну кару на Сибір). Віру в лінію комуністичної партії демонструє Олександр Козак, що зробив кар'єру при штабі в тестя генерала. Він пояснює сестрі арешт лікаря Наума Марковича як побічний ефект процесів, що відбуваються; держава ж, мовляв, знає, що робить, а лікар просто попав під роздачу.

Свої міркування він ілюструє перекладеним російським прислів'ям «Ліс рубають – тріски летять».

Але події на Західній Україні – боротьба з бандерівцями, депортація на Сибір – відтворено або з недотриманням історичної правди [1], або дуже фрагментарно. Р. Харчук наголошує, що не відповідає реальності і героїзація радянського підпілля в окупованому фашистами Києві, і участь в ньому оперної співачки зі Львова [1]. Як розказує мама Аллочки, подруги Еліни, її батько, загинув у 1946 р., тобто, очевидно, йдеться про події на Західній Україні.

Як була отруєна свідомість, зримо демонструє епізод, коли жовтенятко Еліна плаче й побивається, бо помер Сталін. А для бабусі Христини він здох... Після смерті Сталіна був амністований Сергій.

Принагідно звернемо увагу на імена часу: Владлен (перші склади від Владімір Ленін), Сталіна, Еліна (електрифікація+індустріалізація).

Про потенціал КДБ, що може знайти всіх, каже Еліна бабусі; Христина згоджується, натякаючи, що ця організація може не тільки всіх знайти, але й загубити. І на підтвердження – події в житті Еліни: так пропали з її оточення закоханий у неї алжирський студент Хасан і подруга Алла, яка, як і Еліна, відвідувала поетичні читання шістдесятників. Свідченням духу радянського часу є і те, що в київській церкві св. Володимира багато кадебістів, навіть священники є сексотами. І, звичайно, співробітники КДБ стежать за радянськими людьми за кордоном (в одного з таких працівників Андрій купує пливку, на якій зафіксовано мелодраматичну зустріч його дружини з матір'ю в Алжирі). Образ незримої, але сильної залізної завіси проступає в історії Лізи, доньки генерала й дружини співробітника КДБ високого рангу; в її вчинку – алузія на еміграцію з СРСР 1966 р. дочки Сталіна Світлани Аллілуєвої. Олександр Козак вчинив типово для свого середовища: відмовився від дружини, розлучившись за радянськими законами. Наївним і необґрунтованим буде рішення цього кадебіста високого рангу, що пройшов вишкіл на Західній Україні, покинути службу через докори сумління та любов до жінки з промовистим прізвиськом Чикаленко, батьки якої були засуджені до розстрілу 1946 р. [1].

Ідеологічний вимір має і простір Сибіру: місце покарання засуджених політичних, місце, куди відправляли на заслання зі Західної України (окрім згаданих антагоністичних історій братів Козаків, це доля депортованих батьків Василя, дівчинка ж народилася й осиротіла в Сибіру). Сергій, відбувши покарання в Сибіру й маючи там досвід тривалої праці, зауважив, що думав про вільне повітря в Сибіру, але там вся земля українською кров'ю просякнута.

Куренівська трагедія, аварія на Чорнобильській АЕС – події, про які замовчувалося або які навмисне фальсифікувалися. Від променевої

хвороби загинув Андрій, хоча, звичайно, звучить демагогія, що всім видали засоби захисту.

Політичним тлом подій, які розгортаються в Козаків, є також події Помаранчевої революції та Революції гідності. Однак родинні події не мають ніякого обґрунтування. Р. Харчук указує, зокрема на таке: «онучка колишнього кагебіста, зірка шоу-бізнесу, котра досягнула успіху в США, приїхала в Україну під час Помаранчевої революції, знайшла на батьківщині своє кохання і стала патріоткою та такою, що кинула навіть американський шоубіз»; колишній партійний діяч рівня секретаря райкому «завербувався до Норвегії для роботи на нафтовій платформі» [1].

Проблемою є і те, що в Чернівці знаходяться на Закарпатті. Проблема не обмежується сценарієм, адже публічність як складник фільму має означати відповідальність за інформацію. Р. Харчук нагадує, що «проблеми з географією України й світу у нас мають не тільки кіношники, а й найвищі державні чиновники. Час створити чергову комісію, цього разу зібрати географічних експертів, які б за гроші з бюджету виправляли усі географічні помилки в нашому інформаційному і публічному просторі» [1].

Фальшивим є ідейний задум серіалу, вдало зауважений Р. Харчук: «в УРСР порядні люди були патріотами своєї країни і великого радянського народу. У незалежній Україні якщо не вони, то їхні діти стануть порядними українськими патріотами» [1]. Така одновимірність обґрунтовує неминучість примирення, що й демонструє фінальна сцена: «Зрадники і зражені, кати і жертви – усі сидять за одним столом, випивають і закушують, але насправді так не буває, а прощення без покаяння свідчить, що всі ці люди аморальні типи, котрі відпускають зло із чистою душею, тому зло знову постукає до них у двері, прийде вже як фарс і гротеск, під п'яний регіт «порядних» людей і «патріотів»» [1].

Отже, комплекс проблематики телесеріалу «Сага», що охоплює столітній часовий вимір, нерозривно пов'язаний з ідеологічними засадами. Однак рівень ідейної реалізації не витримує критики: невідповідність історичній основі, фальшивий ідейний задум формують хибні висновки аудиторії.

Література:

1. Харчук Роксана. Тільки вільне і професійне: нові українські серіали як дзеркало українського суспільства. URL: <https://zbruc.eu/node/101197> (дата звернення: 31.01.2020).